

O'QUVCHILARNING KREATIV FIKRLASHINI TA'MINLASHGA ZAMONAVIY YONDOSHUVLAR

JDPU o'qituvchisi

Sattarova Sevinch Berdiyori qizi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'quvchilarni kreativ fikrlashini ta'minlashga yo'naltirilgan innovatsion yondashuvlarning tahlil jarayoni, o'quvchilarning kreativligini oshirishga oid fikr va mulohazalarning tahlili, kreativ fikrlashga oid zamonaviy yondoshuvlar to'g'risida ma'lumotlar berilgan.

Annotation: This article provides information on the process of analysis of innovative approaches aimed at ensuring students' creative thinking, analysis of opinions and comments on increasing students' creativity, and modern approaches to creative thinking.

Аннотация: В данной статье представлена информация о процессе анализа инновационных подходов, направленных на обеспечение творческого мышления студентов, анализе мнений и комментариев по повышению креативности студентов, а также современных подходах к творческому мышлению.

Kalit so'zlar: kreativlik, kreativ fikrlash, g'oyalalar, o'qituvchi ijodkorligi, pedagogik kreativlik, darajali testlar, kreativ sifat.

Kreativlik- bu yangi, original g'oyalarni yaratish, fikrlashning nostandart shakli, berilgan muammolarga omadli yechimlar topishdir.

Kreativ tafakkur esa revolyutsion tafakkur bo'lib, u konstruktiv xarakterni ifodalaydi.

Torrens fikricha, "kreativlik" tushunchasi negizida quyidagilar yoritiladi:

- muammoni yoki ilmiy farazlarni ilgari surish;
- farazni tekshirish va o'zgartirish;
- qaror natijalarini shakllantirish asosida muammoni aniqlash;
- muammo yechimini topishda bilim va amaliy harakatlarning o'zaro qarama-qarshiligiga nisbatan ta'sirchanlik;

O'qituvchining ijodkorligi esa u tomonidan tashkil etiladigan kasbiy faoliyatni tashkil etishga ijodiy yondashuvda aks etadi. So'nggi yillarda ushbu holat "pedagogik kreativlik" tushunchasi bilan ifodalanmoqda.

Zamonaviy ta'lim tizimida darajali test topshiriqlaridan foydalanish va ularni hal etish shaxs kreativligini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Darajali testlar o'quvchilarda mustaqil, tanqidiy, mantiqiy va ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi. Bu turdagi testlarni tuzish murakkab jarayon bo'lib, u pedagogdan, albatta, kreativ fikrlashni talab etadi.

Darajali testlarni tuzish orqali pedagog, birinchidan o'zidagi kreativ sifatlarni rivojlantirib borsa, ikkinchidan talabalarni ham ijodiy fikrlashga undaydi. Shunday ekan, darajali testlar ham shaxs kreativligini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Psixologiyada Torrens tomonidan shaxs kreativligini aniqlovchi test ishlab chiqilgan. Muallifning fikricha, shaxs kreativligi o'zida quyidagi belgilarni namoyon qiladi:

1. Savollar, kamchiliklar va bir-biriga zid ma'lumotlarga e'tiborsiz bo'lmaslik;
2. Muammolarni aniqlash uchun harakat qilish, ilgari surilgan taxminlarasosida ularning yechimini topishga intilish.

Xulosa sifatida aytadigan bo'lsak, o'qitishga kreativ yondashuv masalasi bu pedagogik jarayonni shaxs imkoniyatlariga yo'naltirilgan holda tashkil etish, ta'lim oluvchilarning ijodiy va mustaqil fikrlashiga imkon beruvchi zaruriy o'qitish texnologiyalarini tanlash va amalga oshirishda, shuningdek, o'qituvchining kasbiy-innovatsion kompetentligi bilan asoslanadigan o'qitishga nisbatan zamonaviy yondashuv shakllaridan sanaladi.

Butun dunyoda yuz berayotgan to'rtinchi sanoat tamaddunning dvigateli- harakatga keltiruvchi kuchi kreativlikdir. Atrofga boqsangiz, har tomonda inson ijodkorligining beqiyos va hayratlanarli namunalari duch kelasiz: elektron xizmatlar, virtual reallik, to'rtburchak tarvuzlar, tuproqsiz hosil olish....

Bularning barchasi inson tasavvuri, tafakkuri mahsuli. Bugun biz uchun odatiy tuyulgan kitob, musiqa, bino, samolyot, hatto lampalar har qachonlar orzu va tasavvurda bo'lgan, keyinchalik aql-idrok samarasi o'laroq yaratilgan.

G'ildirakning kashf etilishidan boshlangan yaratuvchanlik namunalari bugun koinotda kezib yuribdi. Innovatsiyalar kundalik turmushimizda qulaylik yaratadi, og'irimizni yengil, uzog'imizni yaqin qiladi. Shu tarzda kreativlik taraqqiyotning ajralmas bo'lagiga aylangan. Barcha sohada ijodiy fikrlovchi mutaxassislariga talab katta. Dunyoga mashhur dasturiy ma'lumotlar, mobil telefonlar ishlab chiqaruvchi kompaniyalar mutaxassislaridan har kuni yangi g'oya so'raladi.

Mehnat bozorida kreativ fikrlovchi mutaxassislariga oshib borayotgan ekan, ta'lim jarayonida o'quvchilarning noodatiy fikrlash qobiliyatini shakllantirish, rivojlantirish dolzarb vazifadir.

Haligacha ta'lim tizimida ko'plab yondashuv va metodlar ijodiy fikrlash emas, talqin va tahlilga, ya'ni berilgan ma'lumotni tushunib, to'g'ri yetkazishga, nari borsa, bir necha xabarni umumiy lashtirib, xulosa chiqarishga yo'naltirilgan.

Xo'sh, ta'lim oluvchilarni qanday qilib kreativ fikrlashga o'rgatish mumkin? Innovatsiya yaratish uchun tafakkurda qanday o'zgarishlar kechishi lozim?

Kreativlik deganda insonning yangilik yaratish, muammolarni yechishga qaratilgan ijodiy qobiliyati tushuniladi. Uning tagzami rida originallik, amaliylik, noodatiylik va erkinlik yotadi. Shuningdek, kreativ fikrlash muayyan masala yuzasidan har tomonlama fikrlash, bir nuqtaga turli rakursdan yondashishni anglatadi.

Kreativlik shaxsni rivojlantiruvchi kategoriya sifatida inson tafakkuri, ma'naviyatining ajralmas qismi hisoblanadi, u shaxs ega bo'lgan bilimlarning ko'pqirrali ekanligida emas, balki yangi g'oyalarga intilish, o'rnatilgan stereotiplarni isloh qilish va o'zgartirishda, hayotiy muammolarni yechish jarayonida kutilmagan va noodatiy qarorlar chiqarishda namoyon bo'ladi. Ya'ni berilgan bilimlarni takrorlash orqali kreativlikka erishib bo'lmaydi, ijodiy fikrlash jarayonida yangi fikr, yangi g'oyaning paydo bo'lishi asosiy shartdir.

Masalan, ingliz tilida soʻzlarni yodlab, grammatika qoidalarini “suv qilib ichib yuborgan” boʻlsangiz ham, insho yozolmasangiz, barchasi bekor. Shuning uchun kreativ fikrlash jarayonida tasavvur muhim rol oʻynaydi.

Albert Eynshteyn “Tasavvur—bilimdan muhim” deganidaaynan mana shu jihatni nazarda tutgan.

Koʻpincha noodatiy fikrlar, yechimlar kutilmaganda inson xayoliga keladi. Buning uchun, avvalo, fikrlash jarayonidagi bir xillikka, odatiylikka barham berilishi lozim.

Inson miyasi oʻz ishini yengillashtirish va qulaylashtirish uchun shablon va stereotiplardan foydalanadi.

Stereotiplar shu paytgacha maʼlum boʻlgan va umumqabul qilingan fikrlardir. Ular asosida fikrlash bizga hech qanday yangi gʻoya bermaydi.

Qoliplarning yuzaga kelishida jamiyatda ustuvorboʻlgan ijtimoiy fikr, mediamahsulotlarda taqdim etilayotgan shakl va koʻrinishlar ham yetakchi oʻrin tutadi. Inson ommadan ajrab qolmaslik nuqtayi nazaridan hammaning fikriga qoʻshiladi. Qolaversa, “oqim boʻylab suzish” mustaqil fikrlashdan koʻraoson tuyuladi.

Stereotiplar orqali fikrlaganda muayyan mavzu boʻyicha inson ongiga “soʻrov” berilganidaodatiy maʼlumot va mulohazalar yuzaga keladi. Masalan, “yangi yil” deganda toʻkin dasturxon, reklamadan tushmaydigan gazli ichimliklar, archa va hokazolarni tasavvur qilish, boboobrazida qoʻlida hassa tutgan, koʻzoynakli cholni koʻrish qolip asosida fikrlashning koʻrinishi.

Kreativ fikrlovchi insonlar odatiy manzaralardan oʻzgacharoq tasvirlarni ham tasavvur qilib, hech kim ilgʻamagan jihatlarni payqaydi, yangilik yarataoladi. Eng ajablanarli jihati, taʼlim-tarbiya jarayoni ham bolalarni bir xil fikrlashgaoʻrgatib qoʻyarkan. Mashhur ixtirochi va kashfiyotchilarning aynan maktabdagi taʼlim jarayonidagi bir xillikka koʻnikolmagani, qoliplarga sigʻmaganini koʻrish mumkin. Masalan, Albert Eynshteynning maktabdan haydalishi yoki Dmitriy Mendeleyevning kimyo fanidan “uch” olgani bunga misol boʻladi.

Qolip va stereotiplar asosida fikrlashning bir necha koʻrinishlari bor. Masalan, qutbli tafakkur — hamma narsani ikki shaklda yaxshi yoki yomon deb qabul qilish, dunyoni oq va qora rangda koʻrishdir.

Tomas Edison “Kreativlik — gʻayri ixtiyoriy jarayon”, deydi. Lekin har kuni koʻplab mutaxassislar muammolarga noodatiy yechim topishga zaruriyat sezadi. Ular mana shu gʻayriixtiyoriy jarayonni ixtiyoriylashtirishimumkinmi?

Tabiatda yangi fikrlarni yuzaga keltiruvchi “sehrli tayoqcha” yoʻq, biroq har qanday mutaxassisning kreativ oʻylashiga koʻmaklashadigan koʻplab usullar

mavjud. Buning uchun ijodiy fikrlashga vaqt ajratish, ijodiy salohiyatni anglash lozim. Jorj Bernard Shou hazillashib shunday deydi: “Koʻpchilik yiliga ikki yoki uch marta oʻylaydi.

Mening butun dunyoga mashhurligim sababi haftada bir yoki ikki marta oʻylaganim”. Demak, xayolga kelgan yangi fikrlarni eʼtiborsiz qoldirmaslik, oʻylash uchun imkon yaratish muhim.

Ijodkorlik chegarasini belgilang. Muammoli masalaga duch kelgan paytingizda ijodkorlik chegaralarini belgilang. O‘zingizdan “Eng oddiy yechim nimada?” deb so‘rang. Keyin “muammoni hal qilishning aql bovar qilmas varianti”ni tasavvur qiling. Oddiy va hayratlanarli yechim o‘rtasida sizga ijodiy maydon paydo bo‘ldi. Endi yangi g‘oya mavhum emas, uning chegaralari mavjud. Bu ijod jarayonidagi psixologik bosimni yengillashtiradi.

“Olti shlyapa” usuli. Edvard de Bono taklif etgan “Olti rangli shlyapa usuli”da biror mavzu tanlanadi. Navbatma-navbat shapkalar kiyiladi: oq — diqqat bilan, hech qanday emotsiyasiz barcha faktlar tekshiriladi; qora — kamchiliklar aniqlanadi; sariq — mavjud holat tahlil etiladi; yashil — yana yangi bir necha g‘oyalar qo‘shiladi; qizil — emotsional munosabat bildiriladi; ko‘k — ish xotimalanadi. Masalan, ta‘lim tizimigaoid qonunchilikni

takomillashtirish mavzusi ko‘rilayotgan bo‘lsa, mavjud qonunchilik o‘rganiladi,

kamchilik va bo‘shliqlar aniqlanadi. Qonuniy me‘yorlarning real holat bilan mosligi yoki qarama-qarshiligi o‘rganiladi. Ta‘lim sifatini oshirishgaxizmat qiluvchi takliflar beriladi, ular amalgaoshsa, qanday samara berishi izohlanadi.

Taklif loyiha shaklida rasmiylashtiriladi. Uolt Disneyning kreativ fikrlash nazariyasi. Uolt Disney ko‘ngilochar sohadao‘z sanoatini yaratgan, animatsion multfilmlari bilan butun dunyoga tanilgan shaxs.

U dunyoga mashhur personajlarini yaratishda kreativlikning uch fazasi- xayolparast, realist, tanqidchi obrazidan foydalanadi. Ya‘ni, xayolparast rovida hech qanday chegarasiz xayol suradi, fantaziya yaratadi. Bu jarayonda u Baxning “Tokkata, fuga re minar” musiqasini eshitishini aytgan.

Xayolidaobrazlar yaratilgandan keyin uni reallik bilan uyg‘unlashtiradi.

Personaj qanday harakatlanadi, qanday gapiradi — barcahsini konstruktor sifatida jonlantiradi, reallashtiradi. Shundan keyin xayolparast va realist ishini tanqidchi ko‘rib chiqadi. Tanqidchi “filtr” vazifasini bajaradi. Uolt Disneyning yutug‘i xayolparast, realist, tanqidchini bitta shaxsda jamlay olganidir. Odatiy fikrlovchilarda ularning bittasi ustuvorlik qiladi.

Tasodiflarga befarq bo‘lmang. Juda ko‘plab ixtirolar favqulodda va tasodifiy holatlardaamalgaoshirilgan. Ya‘ni, taqdirning o‘zi insonga nozik ishoralar beradi. Bu Isaak Nyutonning boshiga tushgan olma, antibiotikni kashf etgan olim Aleksandr Flemingning yuvilmay qolib, mog‘orlagan laboratoriya idishlari ko‘rinishida bo‘lishi mumkin.

Kreativ fikrlash bizga muammolarni hal qilishda noodatiy yechim topishga yordam beradi. Biroq biz uni tanqidiy fikrlash bilan adashtirib

yubormasligimiz, aksincha bizga imkonsiz muammolarni hal qilishda bir-birini to‘ldirib turuvchi yechimlarni topishda yordam beradigan “aka-ukalar”dek qarashimiz kerak.

Kreativ fikrlashni baholashda turli g‘oyalarni ishlab chiqish, kreativ g‘oyalarni ishlab chiqish hamda g‘oyalarni baholash va takomillashtirish kompetentligigae‘tibor qaratiladi.

Agar ibtidoiy odamlarning kreativ fikrlashi bo‘lmaganidaedi, ikkita chaqmoq toshni birbiriga urib olovni, Tomas Edison elektr lampasini, Leonardo da Vinchi parashyutni ixtiro qilmagan bo‘lar edi.

Har bir o'quvchida ta'lim olishga bo'lgan istak bor. Faqatgina biz shu istakni nuqtasini topishimiz kerak va biz bunga ya'ni ruhlantirish, ta'lim berish va rag'batlantirish orqali erishamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida" gi qonuni 23.09.2020.
2. O`RQ-637-son Shavkat Mirziyoyev. Yangi O`zbekiston taraqqiyot strategiyasi. Toshkent. "O`zbekiston" nashriyoti, 2022.
3. YaA Komenskiy, Buyuk didaktika"...O'qituvchi".-T.: 1975 yil
4. „O'qitishning zamonaviy usullari“-T.: Farg'ona 2010
Interfaol metodlarni mashg'ulot maqsadiga muvofiq tanlash" -T.: Xorazm viloyat pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti 2017-yil 8-sentyabr